

Un posibil dialog între teologia Logosului divin și bosonul Higgs în contextul teologiei părintelui Dumitru Stăniloae

Pr. prof. univ. dr. Dumitru MEGHEȘAN

Abstrakt: *Die letzten Entdeckungen in der Naturwissenschaft zeigen uns, dass wir in einer anderen Welt leben, ein Leben viel verschieden als vor hundert Jahren. Das ist der Grund, dass die Theologie soll bewusst sein, dass sie auch in einer anderen Welt lebt. Die junge Leute, die in dieser Welt leben und unter diesen Bedingungen sind, werden unsere zukünftige Gläubigen sein. In einer sekularisierten Welt, die Kirche soll eine Glaubwürdigkeit haben, im Sinne, dass sie nicht in einer Ecke bleibt und getrennt von dem Volk lebt, sondern diese neue Problemstellung der Welt versteht. Es sollte einen wichtigen Dialog zwischen der Kirche bzw. Glaube und dem Volk und besonders Naturwissenschaft entstehen, damit sie etwas für die junge Leute sagen zu können. Ein möglicher Dialog wird nützlich für den Glauben und die Wissenschaft. Die Forschungen in der heutigen Physik sind nicht gegen den Glauben, sondern können eine Brücke zwischen zwei Ebenen sein. Die Entdeckung der Higgs-Partikel kann zu einem Dialog führen.*

Stichwörter: *Higgs-Partikel, Die Energie, Kraft, göttlicher Logos, logoi, die Materie, Vergöttlichung*

1. Problematica temei pentru Apologetica creștină de astăzi

Abordarea acestei teme constituie o modestă încercare de a realiza punți care să ne apropie de oamenii de știință, precum și de cei ce nu ne împărtășesc ideile noastre, ca teologi. În lumea aceasta nu trăiesc doar teologi sau creștini care avem, desigur, o credință în ce privește existența lui Dumnezeu și felul cum ne raportăm la această realitate, cum se reflectă această credință în viața noastră cotidiană. Pentru aceasta e nevoie să vedem mai departe decât ne-am obișnuit până acum, deoarece noua generație de credincioși nu poate sau nu este dispusă a accepta toate pe care Biserica încearcă să le ofere. Această ofertă e necesar să țină seama de problematica lumii contemporane, de nevoile acesteia și mai ales de impactul pe care știința și tehnica le are asupra lor. Desigur, toate acestea exercită o presiune de neimaginat asupra tinerilor din epoca noastră care se manifestă pe varia paliere. De la secularismul umanizat sub o formă comodă, din punct de vedere existential, și până la problemele legate de noile paradigme ale secolului XXI, cu o inflație de

posibilități, dar în același timp cu mari probleme economice, unele chiar legate de obținerea unui loc de muncă, tinerii acestor decenii și viitorii credincioși, sunt adeseori într-o derută. Ce le oferă Biserica ? O teologie incartiruită doar în sisteme medievale depășite și fără o practicabilitate în timpul lor, toate într-un limbaj și cu practici de mult depășite și care nu le mai spun nimic, în cel mai bun caz îi amuză, ei se depărtează de Biserică, fiindcă aceasta nu le mai transmite niciun mesaj care i-ar putea interesa.

Rămânând la practici medievale, în varia modalități, Biserica nu mai are ce oferi acestor tineri, pe care nu-i mai interesează o lume care este apusă de multe decenii.

Consider că șansa Bisericii noastre este în a putea merge către acești tineri și a le oferi o altă viziune a credinței creștine.

Abordarea acestei problematice într-un context legat de știință este o invitație făcută intelectualilor de a se apropia de Biserică. În acest sens aceasta are posibilitatea de a deveni demnă de crezare în fața acestor oameni care nu sunt credincioși în accepțiunea ce era valabilă până acum câțiva ani. Această nouă abordare a religiei ar putea constitui și o bază pentru o apologetică creștină care să corespundă cerințelor actuale.

2. Despre bosonul Higgs

Bosonul Higgs este o ultimă particulă cu totul specială prezisă de teoria oficială a universului mic din Modelul Standard al particulelor elementare și interacțiilor lor. Este ultima cărămidă dintr-o construcție care de peste patru decenii, cea mai căutată particulă, necontrazisă decisiv de niciun experiment și ale cărei predicții au fost confirmate de experiment. Numele acestei particule „Higgs” îi vine de la faptul că ea este prezisă de mecanismul Higgs, care este oarecum o presupunere veche de 45 de ani a teoriei Modelului Standard, pentru a permite particulelor elementare să aibă masă (adică masa lor de repaus să fie diferită de zero), așa cum ne arată experimentele.

Particula de lumină (fotonul) nu are masă și atunci călătorește, este tot în univers cu viteza luminii. Dacă nici electronii nu ar avea masă, așa cum ar prezice Modelul Standard fără acea presupunere, atunci electronii ar zbura prin Univers cu viteza luminii și nu s-ar mai deplasa cu viteze relativ mici în jurul nucleelor, iar atunci atomii nu ar mai fi stabili și noi pur și simplu ... nu am exista. Dar electronul are o masă, știm aceasta experimental, iar mecanismul Higgs explică cum poate electronul să obțină masa sa.

Mecanismul Higgs afirmă că spațiul întreg și chiar vidul este plin cu un câmp Higgs, care are un efect „vâscos” asupra particulelor. La o energie totală dată, cu cât ele se „freacă” mai mult de acest câmp Higgs, cu atât particulele merg mai încet și atunci au masă mai mare. Pentru a testa dacă acest mecanism Higgs este adevărat, trebuie ca toate afirmațiile lui să fie testate experimental. Iar rezultatul cel mai important este existența unei noi particule elementare - particula Higgs. Întregul raționament a fost făcut de fizicianul scoțian Peter Higgs acum 45 de ani și de atunci a devenit „Sfântul Graal” al fizicii particulelor.

Acceleratorul de particule, L.H.C construit la Cerne-Geneva arată intenția oamenilor de știință de a afla un răspuns cu privire la ceea ce s-a întâmplat în creație, imediat după marea explozie Big-Bang. Particula specială numită Bosonul Higgs, sau după unii fizicienii, particula lui Dumnezeu, care după părerea lor, dă masă tuturor celorlalte particule; ea le ține pe toate în masă și ajută la existența creaturilor.

Fără a identifica această particulă cu Fiul lui Dumnezeu, trebuie să spunem că asistăm aici la două niveluri de limbaj. Știința vorbește în limbajul ei, un limbaj ce se deosebește de cel teologic, dar realitatea este destul de asemănătoare cu cea descrisă de teologie. Bosonul Higgs e particula ce le ține pe toate în masă. Interesant este faptul că în epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel găsim o afirmație care pe noi, teologii, ne pune pe gânduri. Când afirm acest lucru, mă gândesc la faptul că nu doresc să fac vreo asemănare între particula Higgs cu Logosul divin, Fiul lui Dumnezeu, ci, în mod conștient și responsabil, aș dori să propun un posibil dialog dintre teologie și oamenii de știință. În acest demers, dialogul propus ar ține seama de importanța științifică a descoperirii particulei Higgs, dar ca teologi e necesar să afirmăm că Teologia vorbește despre importanța Logosului divin privind închegarea energiilor în masă, deci a particulelor într-o masă proprie. Logosul divin este Cel prin care Dumnezeu Tatăl creează tot ce există, și aceasta prin Cuvântul Său, dar care și proniază existențele ținute în masă de Logosul divin suprem și apoi le călăuzește pe acestea spre țelul pus în ele de la începutul creației. Intenția mea este de a arunca o punte între Teologia Ortodoxă și oamenii de știință.

Textul amintit mai înainte din epistola către Coloseni sună în felul următor: *„El este chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi Născut a toată zidirea, pentru că – întru El au fost zidite toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie Tronuri, fie Domnii, fie Începătorii, fie Stăpânii. Toate prin El și pentru El s-au zidit și El este mai înainte decât toate, și toate – întru El se țin împreună. Și El este*

capul trupului, al Bisericii, El care este începutul, Întâiul-Născut din morți ca să fie El Cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinătatea și prin El pe toate - ntru El să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, pace făcând prin el, prin sângele crucii Sale” (Col.1,15-20). Tot în acest sens se cuvine să amintim și poziția unor Sfinți Părinți, cum sunt: Sfântul Justin Martiriul și Filosoful, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Maxim Mărturisitorul care afirmă despre Logosul divin că ține toată existența, pentru ca aceasta să nu cadă spre neființă. El este Cel prin Care s-a creat totul și Cel care le proniază și le dă o direcție, păstrându-le în ființa lor.

Sfântul Atanasie cel Mare s-a ocupat de această realitate într-un mod special, când a vorbit despre întruparea Cuvântului, precum și despre înviere: „Cuvântul lui Dumnezeu nu este sămânța Logosului – *spermatikos Logos* – ca la stoici, ci este Cel prin care se ființează creația și o ordonează pe aceasta. Logosul stăpânește și menține universul prin Cuvântul Său prin care există toate [...]. El era cu Dumnezeu, ca înțelepciune și egal, consubstanțial cu Tatăl și cu Duhul Sfânt”³⁹⁴.

Revenind la Sfântul Maxim Mărturisitorul e necesar să menționăm că el face din această realitate un punct forte în opera sa și vorbește despre Logosul divin ca despre Cel prin care s-a creat totul: Existențele își au logoi-urile lor din Logosul divin. La Dumnezeu este adevărul tuturor rațiunilor, spune Sfântul Maxim în opera sa, *Ambigua*³⁹⁵. În același timp, el afirmă că lucrurile sunt limitate, pentru că ele există datorită propriilor concepte individuale prin care, ca și prin acelea ale ființelor din preajma lor, se definesc și sunt întru totul circumscrise. Pe de altă parte, că Logosul cel unu este o multitudine de logoi-uri, însă pe de altă parte, toate rațiunile – logoi-urile subzistă etern în planul lui Dumnezeu³⁹⁶.

Logosul este sălașul tuturor rațiunilor creației diversificată în regnuri și specii. Ideea aceasta este deosebit de interesantă, fiindcă Sfântul Maxim face o afirmație dublă: „Cineva care privește cu

³⁹⁴ Sfântul Justin Martirul vorbea despre Logosul divin, care, după el, le ține pe toate întru existență, Izvorul logoi-urilor este, după Sfântul Justin, Cuvântul lui Dumnezeu ca izvor suprem ale acestora.

³⁹⁵ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, , trad. note și comentarii de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în P.S.B, vol. 80, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 85; Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului și despre arătarea lui nouă, prin trup*, în P.S.B. vol.15, București, 1987, p.79.

³⁹⁶ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.* col. 1080. A, *apud* Lars Thunberg, *Antropologia teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul. Macrocosmos și Mediator*, Ed. Sofia, București, 2005, p. 92.

înțelepciune la multitudinea făpturilor, va vedea Logosul ca și multe logoi și va vedea acești mulți logoi ca pe singurul Logos, căci Într-nsul, adaugă el, referindu-se la Coloseni 1,16, adică în Hristos-Logosul toate au fost create”³⁹⁷. Toate existențele, spune Sfântul Maxim și de la el și Părintele Dumitru Stăniloae, își au sursa lor de ființare, de îndreptare spre Împărăția lui Dumnezeu din Logosul divin. Lumea aceasta este o adunare de logoi-uri care stau într-o legătură ontologică și existențială cu Logosul divin.

3. Infogeneza Logosului divin

Pentru Părintele Dumitru Stăniloae, lumea este darul lui Dumnezeu pentru om sau locul întâlnirii lui Dumnezeu cu omul într-o iubire cu totul specială. Creația lui Dumnezeu nu este doar o simplă lume, pe care Creatorul a adus-o în ființă, apoi din când în când caută spre aceasta, ci e tocmai „expresia unui preaplin de iubire”³⁹⁸.

El a fost influențat de gândirea grandioasă a Sfântului Maxim Mărturisitorul pentru care creația are la bază Logosul divin suprem care a coborât prin Întrupare până în cele mai de jos și a străbătut prin înălțare, cu omenitatea Lui, dincolo de toate, cuprinzându-le pe toate, ca pe toți cei ce vreau, să-i mântuiască, îndumnezeindu-i³⁹⁹. În acest sens și ca urmare a celor afirmate, creația și prin ea materia în mod special poartă în ea amprenta Logosului divin, putându-se vorbi de o logositate a materiei și a creației.

Deși Părintele Dumitru Stăniloae nu a folosit termenul de logositate, în schimb el vorbește de raționalitatea creației și de înțelegerea existenței, în întregimea ei, ca despre o extindere a raționalității Logosului divin suprem, atât în ce privește lumea, cât și omul. Când fac aceste afirmații mă refer și la poziția teologului Christos Yannaras care vorbește despre o dimensiune logică a creației și implicit a materiei: Alcătuirea „rațională” (*logike*) a materiei anulează dintru început caracterul ontico-obiectiv al lucrurilor; materia nu este ce-ul realității fizice, materialul din care ia „chip” și „formă” pentru a face manifestă esența, ci este conlucrarea însușirilor „raționale” (al unităților de energie, am spune astăzi), co-ordonarea lor în cumul-ul unei armonii unice, care constituie „chipul” sau „forma” lucrurilor. Întreaga realitate a lumii,

³⁹⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 7 P.G. I 1, 1077 C, *apud* Lars Thunberg, op. cit. pp. 92-93.

³⁹⁸ Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației*, Ed. Assab, București, 2004, p. 167.

³⁹⁹ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Cuvânt înainte la *Filocalia*, vol. II, Sibiu, 1947, p. XIII.

nesfârșita varietate a „eide”- lor (esențe), nu este ce-ul observației obiective și al conceperii raționale, ci este cumul-ul armoniei „personale” a însușirilor „raționale”, „muzica este o armonie care constituie un imn de slavă, o cântare internă și dumnezeiască a puterii care străbate prin tot⁴⁰⁰.

Numai în acest sens putem afirma că materia are o alcătuire logică și că la baza fiecărui lucru stă un logos provenit din Logosul divin suprem, un logos al lucrurilor. Termenul de idee – *eidos* înseamnă în filozofie o reprezentare abstractă elaborată de gândirea unei ființe, a unui raport între lucruri, a unui efect: ideea de frumos, de bine. Alcătuirea logică a materiei, având la bază materialitatea primordială, sugerează un tablou minunat al acesteia, mai ales prin penetrarea și amprentarea ei de către spirit.

Părintele Dumitru Stăniloae spunea că materia nu se poate înțelege fără Spiritul care a organizat-o și o pătrunde în mod tainic, combinând rațiunile diferitelor elemente materiale, în sistemul de rațiuni ale trupului, prin care se manifestă rațiunile Spiritului. Materia e adaptată continuu Spiritului sau e imprimată în mod particular de Acesta⁴⁰¹.

În acest sens, putem afirma că fiecare lucru creat își are „logosul” său provenind din Logosul divin care dă lumii create nu numai ordinea, făcută cunoscută prin numele Său, ci însăși realitatea ei ontologică. Logosul este vatra divină din care se răspândesc razele creatoare, acei „logoi” specifici făpturilor, cuvinte întemeietoare ale lui Dumnezeu, care trezesc la viață și dau nume tuturor ființelor. Prin urmare, fiecare ființă își are „ideea” sau „rațiunea” sa în Dumnezeu, în gândirea Creatorului care crează nu din capriciu, ci din „rațiune”. Ideile divine sunt realități veșnice ale făpturilor. În acest sens creatura având în ea „amprenta” divină „participă” într-un mod tainic la lucrările Fiului⁴⁰². Sfântul Atanasie cel Mare ferindu-se de poziția ariană a unei transformări treptate a Fiului lui Dumnezeu în lume, accentuează clar faptul că lumea este “informată” de către Logosul divin care stă la baza ei și prin urmare aceasta „participă” la dezvoltarea ei proprii și la lucrarea Logosului întrupat, primind în acest fel o dimensiune eshatologico-logosică⁴⁰³.

⁴⁰⁰ Sfântul Grigorie de Nissa, *Despre scrierea psalmilor*, P.G. 44, 4419, ed. I. Mc. Donogh – P. Alexander, p. 32, 46, *apud* Chr. Yannaras, *Persoană și eros*, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 104.

⁴⁰¹ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.* vol.I, p. 376.

⁴⁰² Pr. Stefan Buchiu, *Întrupare și unitate*, Ed. Libra, București, 1997, p. 21.

⁴⁰³ Sfântul Atanasie cel Mare, *Cuvântul al doilea către arienilor*, *apud* Pr. Stefan Buchiu, *op. cit.* pp.15-16.

Când vorbim despre crearea lumii prin Logosul divin și mai ales faptul că materia primordială este „amprentată”, în sensul de informație, de către El, ajungem la concluzia că de fapt concepția biblică este energetică, fiindcă Dumnezeu este înțeles ca lumină. Altfel spus, concepția biblică vede în lumină și energie relația dinamică între Dumnezeu și creație, între lumea materiei și lumea spiritului⁴⁰⁴.

Potrivit gândirii teologice răsăritene, rațiunile nevăzute ale lucrurilor au fost create după rațiunile divine veșnice tocmai prin energiile necreate, care constituie pentru lume un fundament divin etern, atât în interiorul creației, cât și în exteriorul acesteia⁴⁰⁵.

Materia este „esențializarea” (în-ființarea) voinței lui Dumnezeu care primește ființă, este rezultatul Lucrării personale a lui Dumnezeu, și rămâne lucrătoare ca logos prin care se arată lucrarea dumnezeiască. Dumnezeu nu este doar cauza „chipurilor” sau a „ideilor”, sau a „formelor” materiei, ci materia însăși, legată indisolubil de înfățișare sau de formă (adică de logos-ul specific din fiecare esență), constituie esențializarea voinței divine⁴⁰⁶.

Materia, așadar, constituie în-ființarea voinței divine, iar logos-ul materiei, adică „chipurile” și „forme”, sunt o reflectare a logos-urilor creatoare ale gândurilor și voințelor divine. Alcătuirea rațională a materiei anulează dintru început caracterul ontico-obiectiv al lucrurilor; materia nu este ce-ul realităților fizice, materialul care ia „chip” și „formă” pentru a face manifestă esența, ci este conlucrarea însușirilor „raționale”, co-ordonarea lor în cum-ul unei armonii unice, care constituie „chipul” sau „forma” lucrurilor⁴⁰⁷.

Părintele Dumitru Stăniloae, plecând de la teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul care considera creația prefigurată într-o adunare de rațiuni eterne ale lui Dumnezeu care se ramifică din unitatea lor originară în opera de creare a lumii și de desăvârșire a ei, apoi se întorc în unitatea lor, arată că materia, respectiv creația, are înscrisă în straturile ei intime o raționalitate specială din Rațiunea supremă. Astfel, se poate vorbi și de un dialog al creației cu Dumnezeu, desigur un dialog prin logosul creației, care este omul.

Legat de materia primordială și de faptul cum aceasta este percepută de Sfinții Părinți, de teologii de-a lungul istoriei, precum și de oamenii de știință din zilele noastre, e necesar să amintim că aceasta este

⁴⁰⁴ Pr. Ștefan Buchiu, *op. cit.* p.16.

⁴⁰⁵ *Idem*, p. 109.

⁴⁰⁶ Chr. Yannaras, *op. cit.* p. 104.

⁴⁰⁷ *Ibidem*.

înțeleasă doar stând în strânsă legătură cu Logosul divin suprem, ca Fiul al lui Dumnezeu – Informația supremă din creație.

Unul dintre cei mai prolifici autori sfinți care s-a ocupat de această problemă și a mers către miezul ei, a fost Sfântul Maxim Mărturisitorul. Pentru el, creația înseamnă o adunare de rațiuni eterne a lui Dumnezeu care apoi se ramifică și se dezvoltă din unitatea lor primordială prin lucrarea de creare a lumii și apoi printr-o întoarcere a acestora spre unitatea inițială în procesul de desăvârșire. Însăși întoarcerea lor către unitate este cauzată de țelul pus în existențe prin logoi-urile sau rațiunile lor, cauzându-le acestora fericirea. Unii autori zăbovind asupra acestei idei geniale au ajuns a spune că e vorba de o înălțare a creaturilor către țelul acestora, care este Dumnezeu. Procesul acesta ține de tendința pusă în ele în mod firesc, tendință care dă „normalitatea” existențială a lor, iar ele își justifică existența și toată truda lor de înălțare către ceva ce le atrage. În acest sens, teologul Urs von Balthasar a scris o carte numită *Liturgia cosmică* în care se arată toată mișcarea existențelor spre scopul lor suprem care e Dumnezeu⁴⁰⁸.

Ne gândim la acest lucru datorită faptului că între constituția ființei umane, ca trup, dar mai ales ca suflet și între Dumnezeu ca realitate total transcendentă, există o legătură spirituală. Aceasta și prin faptul că însăși trupul ființei umane nu este decât o „închegare” de energii; desigur acestea provenind de la Dumnezeu și de aceea această legătură dintre Spiritul pur și energiile cuantificate a ființei umane. Prezența lui Dumnezeu în materie prin această modalitate este tratată în mod deosebit de către Sfântul Maxim Mărturisitorul: „Ascunzându-Se pe Sine pentru noi în chip negrăit în rațiunile lucrurilor, se face cunoscut în chip proporțional prin fiecare din cele văzute ca prin niște semne scrise, întreg, deodată, în toate atotdeplin și întreg în fiecare și nemicșorat; Cel nediversificat și pururi la fel în cele diverse; Cel simplu și necompus, în cele compuse; cel fără de început în cele supuse începutului; Cel nevăzut în cele văzute și Cel nepipăit în cele pipăite”⁴⁰⁹.

Datorită faptului că făpturile au imprimat în ele rațiunile Rațiunii supreme ca Logos divin, Acesta le este sursă a lor, fundament și țintă: „Ierarhia existențelor create implică o încadrare a treptelor inferioare în cele superioare. Treptele inferioare sunt o condiție pentru treptele superioare, iar treptele superioare au menirea să spiritualizeze pe cele inferioare. Toate treptele existenței create participă în ultimă analiză la

⁴⁰⁸Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie. Maximus der Bekenner: Hohe und Krise der griechischen Weltbilds*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1941, p. 1.

⁴⁰⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua...*, p. 247.

Rațiunea divină cea una. Și pe măsură ce creaturile participă la Dumnezeu, treptele inferioare ale lor sunt tot mai luminate iar cele superioare în ultimă instanță îndumnezeite de Logosul divin”⁴¹⁰.

Pare deosebit de important faptul că aici Sfântul Maxim face unele indicii către un fel de dematerializare a creației, dar într-un mod subtil de purificare a ei, încercând a arunca punți către materia primordială și totuși paradoxal, materia în gândirea lui primește o valoare deosebită, dar numai dacă depinde de Dumnezeu. Aceasta nu rămâne anchilozată sau cuprinsă de monotonie, ci în ea lucrează rațiunile Rațiunii supreme, luminând-o și dăruindu-i și un dinamism special și prin ea, întregii creații. În acest cadru, Sfântul Maxim a dezvoltat o teologie a „mișcării” creației către Dumnezeu, combătând concepția origenistă despre starea paralizantă prin care se afirmă că cele create sunt nemișcate, iar universul ar fi anchilozat într-o monotonie angoasantă. Potrivit celor afirmate de Sfântul Maxim, Dumnezeu aducând la existență fapăturile din materia primordială „îngreunată” cu logoi-urile sau rațiunile lor existente în Logosul divin, sădește în acestea mișcarea prin care ele se vor „conforma” cât mai deplin cu rațiunile lor care își aveau izvorul în Dumnezeu, dar și să se unească cu El ca Persoană. Creația face posibilă o impresionantă ramificare a rațiunilor ei (a creației) din unitatea lor în Logosul divin, iar mișcarea din ea (din creație) realizează readucerea lor într-o unitate ce este și scopul mișcării pe care Creatorul l-a așezat în materie ca tendință firească a acestora spre Logosul divin⁴¹¹.

Când vorbim de rațiunile existențelor ne gândim și la rațiunile oamenilor care sunt în Cuvântul lui Dumnezeu din veci și Care le dă acestora o putere deosebită pentru a crește în El în mod duhovnicesc, ca îndumnezeire sau înfiere pentru viața viitoare⁴¹². Cuvântul lui Dumnezeu este un ipostas rațional, este Rațiune personală, și de aceea cuvântătoare supremă. Taina lumii acesteia și a profunzimilor ei se explică prin Logosul divin Care dă sens vieții omenești și umple de rațiuni toate lucrurile și materia lumii. Conform firii sale, omul prin logosul din sine este în legătură cu Logosul divin și cu rațiunile lucrurilor. Dar prin căderea în păcat atât rațiunea personală, cât și rațiunile din lume își pierd mult din acuratețea și vigoarea lor. Omul căzând în zona îngustă a simțirii rămâne doar la suprafața sensibilă a lucrurilor⁴¹³. Prin urmare,

⁴¹⁰ Dionisie Pseudo – Areopagitul, *Ierarhia cerească...* pp. 19-20.

⁴¹¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op.cit.* p. 86.

⁴¹² Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 409.

⁴¹³ Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Răspunsurile către Talasie”, în *Filocalia*, vol. III, pp. 29-30.

Învierea lui Hristos este înțeleasă ca purificare a materiei și scoaterea ei din starea de coruptibilitate. Aceasta presupune împăcarea dintre logoi-urile deteriorate, întunecate, și Logosul divin suprem devenit om adevărat arătându-ne tocmai de aici o legătură strânsă dintre întruparea, patima și mai ales, învierea Sa din morți.

Pentru Sfântul Apostol Pavel, spune Jean Michel Maldame, “viața creștină nu există decât în Hristos, adică în legătură organică cu El”. Fără Hristos, cosmosul se prăbușește. Imaginea aceasta își are sursa din Scripturi, care vorbesc și de piatra unghiulară de care se leagă orice edificiu.

Părerea pe care Maldame vrea s-o introducă este tocmai acea idee de intermediere: “Hristos este mediatorul creației, este Cel care ține creația prin care se ființează, tocmai având sursa din El și o ține în existență⁴¹⁴”.

Finalitatea universului, spune autorul citat, este asociată cu învierea Logosului divin întrupat. Cosmologia și istoria mântuirii sunt văzute prin Hristos în Înviere. Aceasta, de fapt, dă putere creației să tindă spre învierea ei printr-o purificare. Hristos este centrul universului, centrul istoriei care are o legătură directă cu învierea Sa, fiindcă El ține și oprește de la distrugere cele create, fapt pentru care ea are această legătură specială cu creația. Istoria se derulează tocmai din puterea Învierii lui Hristos, care tinde spre desăvârșire și spre luminare, spre o dezvoltare spirituală, în sens de cer nou și pământ nou (Apoc, 21,1). Aceasta se petrece din puterea venită din Lumina Învierii, care se imprimă în creație, fiindcă se produce o legătură strânsă dintre Iisus Hristos, Cel înviat și logoi-urile din creație, pe care le luminează, iar prin ele întreaga materie ce compune lumea. El este Pantocratorul, adică Cel ce ține toate, având o legătură directă cu legile ce guvernează lumea în care trăim. Termenul acesta se referă la pleroma hristică ce vine tocmai din trupul înviat a lui Hristos. O pleromă ce se îndreaptă spre creație. Această acțiune se derulează prin medierea umanității ce stă în legătură cu Iisus, tocmai prin înrudirea trupului asumat prin întrupare și acum înviat. Din Învierea lui Hristos izvorăște o putere care ajută lumea să conștientizeze realitatea eficientă și sfințitoare a trupului lui Hristos aflat în stare de deplină transfigurare îndumnezeitoare, stare venită din Înviere și care duce la o revigorare a acesteia, în care Hristos va fi recunoscut tot mai accentuat că este pantocrator, dominând peste un nou univers, ca Împărăție a lui Dumnezeu. Faptul că este pantocrator, Care le ține pe toate, dând și

⁴¹⁴Jean Michel Maldame, *Hristos pentru întreg universul*, Ed. Cartimpex, Cluj- Napoca, 1999, pp.39-40.

dimensiunea harismatică a Bisericii care se înnoiește neîncetat, mai ales prin evenimentul sfânt al Paștilor și Rusaliilor. Dimensiunea pascală pe care o putem atribui și eclesiologiei e tocmai această înnoire și alimentare cu lumină a Bisericii, care vine de la Hristos Cel înviat, și apoi multitudinea de daruri care vin de la Cincizecimea ce nu rămâne numai la timpul acela, ci se prezentifică, devenind una perpetuă, una prezentă și roditoare în Sfânta Biserică. Faptul acesta, că El este Pantocrator ne arată legătura directă dintre Hristos și creație, în care El a acționat și după căderea ei în păcat, dar mai ales în creația nouă, după Înviere. El este Cel ce stă într-o legătură deosebită cu materialitatea acestei lumi, cu cele mai mici particule din creație și le ține pe acestea în ființă și le dă în același timp o direcție de mișcare, deoarece și în atom este o mișcare specială care nu se încurcă cu nimic. Particulele sunt călăuzite prin legile speciale ce nu provin din ele însele, ci de altundeva.

El le ține pe acestea ca să nu se distrugă. Universul și materia după ce intră într-o stare de coruptibilitate, au o tendință spre distrugere care alunecă spre neant, fiindcă prin cădere, ele poartă un morb în acestea, ca stare de mortalitate (*nekrotes-Sein zum Tod*), fiind infestată cu acest virus al distrugerii, care o atrage în mod special spre stricăciune. Creația este menținută în echilibru să nu alunece spre extremele distrugerii și a non-armoniei prin Iisus Hristos, ca Pantocrator. Ea este condusă spre învierea ei, fiindcă energiile Învierii Mântuitorului luminează și revitalizează legătura dintre logoi-urile existente în creație și Logosul întrupat, înviat și transfigurat. Așa putem spune că ideea de Pantocrator ne arată și faptul că El pe lângă realitatea gândirii creației într-o stare de echilibru, materia din ea își păstrează masa acesteia, care nu vine de la particulele ce o compun, ci de la Logosul divin. Pentru aceasta, am amintit anterior de un posibil dialog privind particula Higgs și Logosul divin, ca Fiul al Lui Dumnezeu, cu o putere spirituală specială. Acest fapt constituie mistagogia ținerii în existență și a înaintării spre înviere. Învierea lui Hristos are o atingere în acest sens cu istoria lumii, fiindcă trupul uman preluat de către Logosul divin din Fecioara Maria, ca reprezentantă a neamului omenesc, a naturii umane are o legătură cu materia înconjurătoare. Este același trup ce se înrudește ontologic cu firea, cu natura umană, doar că în Hristos nu a acționat păcatul. El și-a impropriat firea umană ce stă sub influențele naturale biologice, dar fără păcat. Această stare e cea de coruptibilitate, dar nu poartă în ea păcatul la modul concret, ci efectele firii umane. Legătura aceasta este ontologică, în sensul că trupul lui Hristos poartă în intimitatea și profunzimea lui, amprenta Logosului divin. Sfântul Ioan Evanghelistul spunea despre

Logosul întrupat că *“a venit întru ale Sale”* (In.1,11), adică a venit întru adunarea de logoi, dar acestea din cauza păcatului strămoșesc nu L-au putut recunoaște.

Învierea lui Hristos este revenirea la starea originală, dar cu o putere mult mai accentuată, fiindcă firea Sa dumnezeiască e în strânsă legătură cu Tatăl, iar trupul Său transfigurat este în strânsă legătură cu firea cea omenească. În acest sens putem spune că trupul înviat și pnevmatizat sfințește materia și creația, o scoate pe aceasta de sub o repetiție monotonă și ucigătoare și îi ajută să revină la condiția sa incoruptibilă, arătându-i și țelul la care trebuie să ajungă, la cel eshatologico-pascal.

Dualitatea materiei este astăzi îndeobște cunoscută, nu numai de oamenii de știință, ci și de teologi. Mântuitorul nostru Iisus Hristos, trecându-și trupul Său preluat în Ipostasul dumnezeiesc prin toate etapele îndumnezeitoare, culminând cu învierea, l-a transfigurat într-un mod special. Așa că după înviere, El putea intra prin ușile încuiate, fiindcă acesta era străbătut și luminat de energiile dumnezeiești la cel mai înalt nivel.

Nu am dori să facem aici afirmații hazardate care teologic ar putea să fie chiar blasfemiatoare dar și științific nefondate și fără sens, afirmând că Hristos avea după învierea Sa un trup cu un caracter ondulatoriu mai pregnant, care l-a permis să intre prin ușile încuiate și să nu aibă nici o stavilă materială. Trupul lui Hristos, după cum se afirmă de către învățătura Bisericii, este la fel ca trupurile noastre, în afară de păcatul strămoșesc. După înviere această materie care compunea trupul sfințit prin întrupare, prin viața Sa în conformitate cu percepțiile morale și mai ales prin legătura Sa cu Ipostasul dumnezeiesc, deoființial cu Tatăl, va deveni o materie transfigurată despre a căror proprietăți nu se cunoaște nimic științific. Trupul material transfigurat este plin de slava lui Dumnezeu și pătruns de energiile necreate ale lui Dumnezeu. Aceste energii sunt cu totul altceva, radical diferite de orice există în această lume, substanță, câmp sau alte asemenea. A încerca explicarea acestei stări duhovnicești supra-mundane din punct de vedere științific fizical ar duce la o denaturare a unui adevăr cu adevărat metafizic.

Cercetările fizicii moderne sunt deosebit de importante și pentru perspectiva teologică, deoarece ne arată materia ca energie cu o constituție duală. În acest fel, înțelegem că esența ei este energetică și poate fi transfigurată prin darurile Duhului Sfânt.

Prin învierea lui Hristos se produce iluminarea creației, datorită faptului că Logosul întrupat cuprinde în Ipostasul Său întreaga creație și

în același timp umanitatea în ansamblul ei. Rațiunile lucrurilor, care, deși s-au întunecat prin păcatul strămoșesc și prin păcatele personale ale oamenilor sunt prin învierea lui Hristos luminate, în sensul că ele se revigorează prin întâlnirea acestora cu Cel înviat. Așa cum la început Dumnezeu a creat materia primordială care se afla într-un raport strâns cu Logosul divin – Fiul și Cuvântul – lui Dumnezeu, acum, după Înviere, aceiași logoi care erau prezenți în materia primordială sunt purificați și iluminați, încât poate fi vorba de o nouă creație. Este ceea ce a voit Dumnezeu prin lucrarea mântuitoare a Logosului întrupat. Ce este important acum, e tocmai faptul de a redescoperi logoi-urile lucrurilor în mediul învierii – câmpul învierii – care nu are sfârșit. Redescoperind sensul acestor logoi-uri ale lucrurilor, redescoperim de fapt materia cu toată profunzimea acesteia.

Conștientizând faptul că lumea este „plină” cu Hristos cel înviat, ne este tot mai clar faptul că omul, ca „logos” al creației, se înrudește cu materia cosmosului, fiindcă și ea are sorginte divină iar omul se restabilește în comuniunea eternă și a-tot-intimă cu Dumnezeu, urcând spre Hristos, Care este “ușa” ce duce la Tatăl, ca pe niște scări ce se află în materia creată, realizând în acest fel o con-formare cu El prin virtuți, ca expresii ale voinței și lucrării omenеști cu rațiunea Lui aflată în veci în Dumnezeu. Pe de o parte, omul este condus în acest urcuș de Rațiunea divină întrupată, spre o tot mai mare asemănare a rațiunii sale umane cu Ea, fiind susținut și de eforturile sale libere, dirijate și însuflețite de rațiunea sa, aflată în câmpul potențial energetic și duhovnicesc al Rațiunii divine. Prin acest urcuș, rațiunea personală umană – din care facem parte și noi – se ridică spre Rațiunea supremă diriguind rațiunile tuturor creaturilor spre Rațiunea supremă, după ale cărei rațiuni ele au fost create. De aceea, odată cu rațiunea personală umană urcă și trupul și implicit rațiunile cosmosului însuși.

Aceasta, deoarece virtuțile ca rezultate raționale ale voinței personale sfințesc trupul și purifică cosmosul, îl lărgesc și-l adâncesc prin vederea și folosirea rațiunii noastre voluntare, devenită curată, neîngustată și neîntinată de pofte interioare. În acest urcuș duhovnicesc se sfințește și materia, fiindcă suntem ca și oameni cu trup și suflet, într-o relație ontologică cu aceasta.

Prin virtuți însuși trupul și creația sunt ridicate de către și prin Rațiunea supremă, spre Tatăl și în același timp sunt amprentate de Aceasta. Astfel, Sfântul Maxim Mărturisitorul, vede lupta contra lipirii exclusive de plăcerile simțurilor realizându-se prin virtuți, ca rațiuni culminante și prin iubirea de Dumnezeu, încadrată într-un urcuș cosmic

spre Dumnezeu⁴¹⁵. Pătruns de lumina divină a învierii și conștientizând valoarea acesteia pentru viața lui personală, creștinul poate experia, în urcușul duhovnicesc amintit, profunzimea noii creații spirituale. Pentru el materia care îl înconjoară constituie mediul original reconfigurat și, ca atare, experiază în mod special frumusețile acesteia.

Viziunea logosică⁴¹⁶ a materiei pe care Părintele Dumitru Stăniloae o are în legătură cu creația, este tocmai datorită faptului că aceasta este legată în mod special de Logosul divin suprem creator. E vorba aici de voința Sfintei Treimi pentru aducerea la existență a Împărăției Sale care de fapt este lumea, prin Logosul divin, Care ca și Cuvânt suprem o și amprentează existențial cu rațiunile Sale. De aici rezultă ideea că amprentarea logosică a creației o „înrudește ontologic” cu Dumnezeu, nu în sens panteist, ci ținând seama de învățătura patristică.

Lumea creată de Dumnezeu având această amprentă logosică este într-o mișcare de desăvârșire. Aceasta nu este un efect al căderii de la Dumnezeu, ca în concepția lui Origen, ci ține de însăși firea celor create, manifestând aspirația de la existența simplă la existență fericită și de la existența fericită la existența fericită veșnic, spune Părintele Stăniloae⁴¹⁷.

Logositatea creației este un termen pe care l-am preluat de la Sfântul Iustin Popovici, pentru a arăta că lumea creată de Dumnezeu prin Logosul divin este marcată de Acesta, stând în masă prin puterea Lui prin care o conduce spre desăvârșirea eshatologică, fiindcă are o legătură

⁴¹⁵ *Idem*, p. 32.

⁴¹⁶ Termenul de logositate este folosit prima dată, în acest sens, de către cuviosul Iustin Popovici, teolog sârb, prin expresia logosnost și arată puterea și energia Logosului lui Dumnezeu în cele create de El, dumnezeiasca Sa pecete și dumnezeiasca Sa înțelepciune pe care mîna Sa cea ziditoare a pus-o în toată zidirea, făcută prin El, prin Logos (In. 1,3, Col.1.16). Acest logosnot mai trebuie înțeles ca o prezență divină în creație, după cum citim la Sfântul Apostol Pavel: “Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire” (Rom.2,9). Logosul divin e temeiul profund al zidirii. El învăluie creația cu o lumină cu totul specială, chiar dacă nu toate ființele o sesizează pe aceasta. Logositatea de care vorbește Sfântul Iustin Popovici e legată și de înobilarea pe care Logosul divin o exercită asupra ființei umane, căreia îi dezvăluie profunzimile sale de nebănuite: “Logositatea (logosnost) este prima caracteristică a simțirii. Dacă îndepărtați logositatea (logosnost) din simțire, aceasta se transformă îndată în iad. [...] Într-adevăr, iad este simțirea fără Dumnezeu (ne-îndumnezeită) simțirea pură, în timp ce rai este simțirea logosificată, hristificată, divino – umanizată” (Sfântul Iustin Popovici, *Abisurile gândirii și simțirii umane*, trad. de pr.dr.Gabriel Mândrilă și Laura Mândrilă, Ed. Sophia/Metafrază, 2013, pp.149 și 58).

⁴¹⁷ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Cuvânt înainte la *Filocalia*, vol. II, p.XVI.

specială cu aceasta prin logoi-urile Sale care luminează materia și îi dau acesteia o conotație logică⁴¹⁸.

Cu o delicatețe deosebită și într-un limbaj poetic, Părintele Stăniloae arată că Logosul divin așează la baza creației acele rațiuni sau logoi-uri care fac posibilă înaintarea acesteia spre iluminarea eshatologică: „În sânul lumii, dar totuși neidentificate cu natura ei creată, sunt ascunse ca forțe efective energiile divine, trecând prin toate fazele de dezvoltare ale ei [...]. Cel ce le ține toate la un loc și le călăuzește atât pe planul mai general al Providenței cât și pe planul mai special al mântuirii este Dumnezeu prin Logosul și Duhul Sfânt, adică Rațiunea divină ca Rațiunea cea mai generală ce îmbrățișează toate rațiunile fapturilor și Viața divină, prin care se susține și se înalță calitativ viața tuturor”⁴¹⁹.

Logositatea creației și îndumnezeirea omului constă în redimensionarea lor spre treapta cea mai înaltă a existenței prin Logosul divin. Cel ce se înalță din prima fază a purificării de patimi și a dobândirii virtuților, la cunoașterea rațiunilor divine din lume, înaintază în mediul Logosului, întrucât aceste rațiuni sunt razele Rațiunii supreme divine. Rațiunile acestea nu pot fi văzute însă decât în duh, după lucrarea de purificare, deci este o cunoaștere harică și ca atare are în ea ceva intuitiv. Cel ce le vede pe ele, vede și dincolo de ele. Ele sunt „oglinzi” ale Logosului [...], ne spune Părintele Dumitru Stăniloae⁴²⁰.

Acest progres duhovnicesc are o vădită dimensiune logică a creației și a omului și arată rolul deosebit pe care Logosul divin îl are în această ridicare de la cele sensibile la cele inteligibile.

El este o prezență de netăgăduit în creație, deoarece nu numai că stă la baza existențelor prin rațiunile acestora, dar le și cheamă pe acestea să se înalțe spre El. Această trebuință după Dumnezeu, înscrisă firesc în existențe, este reliefată de Părintele Stăniloae în acord cu alți Sfinți Părinți de seamă, cum ar fi Sfântul Maxim Mărturisitorul⁴²¹ și teologi de seamă, printre care se numără și Hans Urs von Balthasar⁴²². Ea arată, pe de o parte, atracția irezistibilă pe care Logosul divin o exercită asupra creaturilor și implicit asupra omului, pe de altă parte răspunsul acestora

⁴¹⁸ Sfântul Iustin Popovici, *Abisurile gândirii și simțirii umane*, Ed. Sophia/Metrafraze, București, 2013, p. 149; vezi și Chr. Yannaras, *Persoană și eros*, Ed. Anastasia, București, 2000, pp. 103-104.

⁴¹⁹ *Idem*, p. XVII.

⁴²⁰ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. XVIII.

⁴²¹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, p. 84.

⁴²² Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie...*, 1941.

prin progresul duhovnicesc și eshatologic pe această „scară cerească” fără de sfârșit.

Tabloul magnific logosic al întregii creații și a existenței pe care îl întreprinde Părintele Dumitru Stăniloae arată un Hristos ca putere centrală, în sensul de centralitate cosmică, idee ce provine de la Sfântul Maxim Mărturisitorul⁴²³ și de la Sfântul Atanasie cel Mare care spunea că Rațiunea supremă stă în centrul atenției ca Logos divin, creând în acest fel un dialog cu creația, nu numai prin rațiunile existențelor, ci mai ales prin rațiunea umană. Prin raționalitatea cosmosului ni se descoperă Hristos ca Logos creator, care atrage și îmbogățește rațiunile lucrurilor, acțiune care va fi mult accentuată prin întruparea și învierea Sa⁴²⁴.

Aceeași idee e reliefată de Sfântul Irineu: „Căci Creatorul lumii este într-adevăr Cuvântul lui Dumnezeu. El este Domnul nostru. El Însuși în timpurile din urmă S-a făcut om. Atunci când lumea există deja, în planul nevăzut El susținea toate lucrurile create și se găsea întipărit în formă de cruce în creația întreagă, Cuvântul lui Dumnezeu, conducând și aranjând toate lucrurile. Iată pentru ce El a venit într-o formă văzută, întru ale Sale, S-a făcut trup și S-a spânzurat pe cruce, ca să recapituleze toate lucrurile în El însuși”⁴²⁵.

Sfântul Irineu îl arată pe Mântuitorul Iisus Hristos ca fiind Cel care creează lumea și o susține pe aceasta: „Și pentru că Hristos este Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, Cuvântul Care, în plan nevăzut, se întinde asupra întregii creații și susține lungimea, lățimea, înălțimea și adâncimea, căci prin Cuvântul lui Dumnezeu universul este condus. El S-a răstignit de asemenea în cele patru dimensiuni, El, Fiul lui Dumnezeu care se găsea deja întipărit în formă de cruce în univers”⁴²⁶.

După Sfântul Irineu, Hristos nu este numai punctul central din care pornesc toate, dar este și punctul gravitațional și puterea care întoarce toate existențele spre Sine. Prin întrupare și prin învierea Sa din morți restaurează chipul lui Dumnezeu din om și reiconizează întreaga creație⁴²⁷.

⁴²³ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.* p. 84.

⁴²⁴ Sfântul Atanasie cel Mare, *Despre Întruparea Cuvântului*, în P.S.B, vol. 15, trad. și note de Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 142.

⁴²⁵ Irineu de Lyon, *Controles les heresies*, în Sources Chretiennes, Les Editions du Cerf, Paris, 1969, vol.5, partea a II-a, p.245, *apud* Adrian Lemeni, *Sensul eshatological creației*, Ed. Asab, București, 2004, p.205.

⁴²⁶ Sfântul Irineu, *op.cit.*, p. 298, *apud* A. Lemeni, *op.cit.*, p. 206.

⁴²⁷ A. Lemeni, *op.cit.*, p.210.

Conceptul de logosificare a creației așa cum îl înțelege Sfântul Irineu nu poate fi despărțit de activitatea soteriologică a Logosului divin întrupat.

Înnoirea creației și conducerea ei spre scopul final are pentru Sfântul Irineu o dimensiune logosică-eschatologică.

Potrivit celor spuse, Logosul divin este Cuvântul creator și proniator al Tatălui, care prin rațiunile divine puse în existențe are o relație specială cu creația. Așa, centralitatea lui Hristos din creație ne arată că El este Cel care nu numai că o ține pe aceasta în masă sau în existență, ci și Cel ce întoarce existențele spre acest punct, ca centru cosmic, ca atracție maximă într-o Liturghie cosmică a existențelor și care constituie o bază solidă pentru progresul duhovnicesc al omului.

Acest spațiu îl putem numi, cu siguranță, locul eternizării umanului, cu o dimensiune vădit eschatologică. Dimensiunea logosică a spațiului nu o putem despărți de progresul duhovnicesc de îndumnezeire al omului și de sfințirea și transfigurarea creației, ci este tocmai urmarea acesteia.

4. Hristificarea creației și a omului

Faptul că Tatăl a creat universul prin Cuvântul Său, adică prin a doua Persoană a Sfintei Treimi, înseamnă că El pune în materia rezultată din „neorânduiala energetică inițială”⁴²⁸ logoi-urile tuturor existențelor aflate în informația-energie primordială, care stau la baza fiecărui lucru. Existențele virtuale prin logoi-urile lor vor constitui realitatea lumii acesteia, iar atunci când Duhul s-a purtat peste materia încă neorganizată, vor înflori și vor veni la existență sub căldura de viață făcătoare a Acestuia. Logoi-urile, despre care am amintit, s-ar putea numi gânduri sau prezențe ale lui Dumnezeu în lume, care vorbesc despre realitatea Divinității, precum și de voința Acesteia⁴²⁹. Ele duc la o înțelegere mai ușoară a realității creației, fiindcă ea se poate defini ca o adunare a cuvintelor Cuvântului suprem care erau prezente în materia încă neorganizată, fapt pentru care creația va primi o conotație rațională, deci va purta în ea o raționalitate, ce va arăta mai clar înrudirea ei cu Rațiunea

⁴²⁸Jean Guitton, G. Bogdanov, I. Bogdanov, *Dumnezeu și știința*, Ed. Albatros, București, 2000, p. 38.

⁴²⁹Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol I, Ed. IBMBOR, București, 1978, p. 346.

supremă, iar pe baza consubstanțialității celor trei Persoane treimice⁴³⁰, această înrudire va fi legată de prezența Sfintei Treimi la actul ei inițial. Așadar, creația și materia însăși au o legătură specială cu Sfânta Treime⁴³¹, aceasta tocmai prin logoi-urile din materie, aidoma unor luminițe din materie, care se află într-un mediu întunecat. Aceste rațiuni sau prezențe ale Lui Dumnezeu, puse în materie, ne revelează pe Dumnezeu Tatăl, pe Dumnezeu Fiul și pe Dumnezeu Duhul Sfânt⁴³², ce au avut un rol cu totul special la aducerea în existență a lumii. Putem afirma că universul în general și creația în mod special, datorită acestor prezențe ale lui Dumnezeu în ele și deci și în materie, poartă în ele în mod special o amprentă a Ziditorului lor. Dacă Platon vorbea despre logos ca de un pattern sau ca de un mod informațional a lumii, ca sămânță a celor create și sens al fiecărei existențe, din punct de vedere teologic, putem spune că existențele din creație poartă în ele amprenta divinității, ce constituie și baza lor, dar în același timp și țelul lor. În acest sens trebuie să mergem mai departe și să afirmăm că am putea vorbi de o prezență cu totul specială a lui Dumnezeu în creație, în general, și în materie în special, deoarece din punct de vedere al Bisericii Ortodoxe și al Sfinților Părinți, materia nu este o entitate negativă, cum era de exemplu la Platon. Acolo materia avea mai mult rolul de închisoare pentru spirit, era un fel de încarcerare în care spiritul își expia greșala căderii de la starea lui primordială⁴³³. Era dualismul platonice care se mai vede pe alocuri și astăzi, chiar și în teologie. Majoritatea Sfinților Părinți și autorii scrierilor teologice s-au ocupat intens de această realitate și au văzut materia într-o lumină pozitivă acordându-i acesteia o valoare deosebită, fiindcă ea devine creația lui Dumnezeu, cu o prezență divină specială în ea. Ținând cont de această prezență, prin logoi-urile divine în ea, putem vorbi și de o dimensiune hristologică a acesteia⁴³⁴, în sensul că ea fiind creată prin Logosul divin, poartă în ea o atare dimensiune spirituală, iar după întruparea Logosului și preluarea lumii în Ipostasul său dumnezeiesc, se poate afirma că această creație, virtual cuprinsă în Iisus Hristos, poartă în ea această dimensiune, care, pe de o parte, dă sens creației, pe de altă parte o hrănește pe aceasta, mai ales după înviere,

⁴³⁰Dr. Octavian Udriște, *Cum a creat Dumnezeu universul*, Editura Tabor, Rm. Vâlcea, 1884, pp. 42-43.

⁴³¹Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.* p. 349.

⁴³²*Idem*, p. 351.

⁴³³Alain de Libera, *Cearta Universalilor. De la Platon la sfârșitul Evului Mediu*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, p. 53.

⁴³⁴Christos Yannaras, *Persoană și eros*, Ed. Anastasia, București, 2000, p.104.

când Cel înviat este prezent în lume, devenind un punct central în ea⁴³⁵. Așa, Cel înviat și transfigurat constituie baza existenței acesteia și îi dă, în același timp, o direcție nouă. În mod special El alimentează noua Împărăție care se întemeiază prin apariția Bisericii și acordă darurile Sale celor ce-l urmează și trăiesc după învățătura Lui, botezați în numele Lui alcătuiind, ca mădulare speciale, Trupul tainic al Domnului care tinde spre Împărăția lui Dumnezeu, într-o modalitate eshatologică. Acest trup trebuie menținut în viața duhovnicească, motiv pentru care Hristos ne-a lăsat toate modalitățile de ființare ale acestuia și a mădulelor Lui prin Biserica Sa, atât în mod special, ca locaș de cult, cât și în afară de acesta⁴³⁶. Din această cauză, putem afirma că Hristos Cel înviat cu natura umană pnevmatizată, nedesființându-o pe aceasta, devine Capul trupului tainic al Bisericii, conducând-o pe ea, asemenea ca într-o corabie a mântuirii pe cei toți încorporați în ea și care trăiesc după învățătura Lui, hrănindu-se din Tainele Sale sfinte, ca din 7 izvoare minunate și primind apoi putere a se înainta, în această corabie, spre Împărăția lui Dumnezeu⁴³⁷. Ei își pot de pe acum impropria starea de înviere al Capului-Hristos și pot în acest sens degusta în mod tainic bunătățile și

⁴³⁵Hans-Werner Schroeder, *Christosul cosmic, O contribuție la cunoașterea lui Christos și la trăirea lui Christos*, București, 2011, p. 200; Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Centralitatea lui Hristos în teologia ortodoxă contemporană*, în rev. Ortodoxia, București, 2002, nr. 3-4, p16.

Prin învierea lui Hristos, ca și cap al trupului Său tainic, mădulelor Lui li se imprimă starea Sa de înviere ce duce spre viața de veci. Duhul modelează sufletele lor spre a fi capabile de primirea și lucrarea darurilor învierii și mai ales de modelarea sufletelor și a trupurilor, pregătindu-le pentru învierea lor. În acest sens, Biserica este „locul” în care se înaintează spre înviere sau „laboratorul învierii” într-o dimensiune eshatologică unde se va oglindi fața Domnului, înaintând din slavă în slavă (2 Cor. 3, 18); Vezi și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol II, Ed. IBMBOR, București, 1978, p. 228.

⁴³⁶ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogăe, Buucurești, 1992, p. 138: Darurile ce vin de la Duhul Sfânt prin Sfintele Taine sunt efluvii de lumină și energie divine ce îl luminează pe om și îl fac capabil pentru a se purifica și mai mult și pentru a ajunge la starea de deformitate. Ele sunt porți ale cerului ce ne facilitează apropierea duhovnicească de Dumnezeu și ne deschid o altă priveliște decât ne deschid oricare alte porți din această lume, ele sunt numite și porți ale dreptății, pp.138, 140, 143.

⁴³⁷Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, VIII, P.G, 1089 D, *apud* Pr. Drd. Alexandru Joița, *Lucrare sfințitoare a Sfântului Duh în Biserică*, p. 644. Sfintele Taine sunt o continuă epicleză a Bisericii și o continuă Cincizecime. Ele sfințesc viața mădulelor trupului tainic al Domnului și constituie un dialog ontologic între Dumnezeu și acestea, în vederea mântuirii și a îndumnezeirii. Ele nu desființează și nici nu lezează omenescul, ci îl înobilează, îl purifică și îi dau stabilitatea în înălțarea acestuia spre Dumnezeu, potrivit firii.

frumusețile noii Împărății⁴³⁸. În acest sens am vorbit despre prezența reală a Celui înviat în creație, prezență ce duce spre o înflorire rodnică a acesteia, fiindcă învierea lui Hristos constituie sensul adevărat al creației. Dumnezeu este peste tot în aceasta. Psalmistul mărturisește această realitate: „*Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria*”(Ps.18,1). În epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel spune la fel : „*Încă de la facerea lumii, cele nevăzute ale Lui - adică veșnica Sa putere și dumnezeirea - prin cugetare se văd din făpturi...*” (Rom.1,20). Dar nu numai atât, acestea sunt indicii mai mult naturale și raționale care ne duc cu gândul la Dumnezeu. În epistola către Coloseni vedem atât de clar că prin Hristos s-au creat toate și de asemenea ele se mențin în ființă prin El. E vorba aici despre Fiul lui Dumnezeu, Logosul divin, Cel prin care s-au creat toate și Cel ce le ține pe toate, și le unește pe toate într-o sine, fără să se identifice ființial cu ele: „*El este chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi Născut a toată zidirea, pentru că –întru El au fost zidite toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie Tronuri, fie Domnii, fie Începătorii, fie Stăpânii. Toate prin El și pentru El s-au zidit și El este mai înainte decât toate, și toate – întru El se țin împreună. Și El este capul trupului, al Bisericii, El care este începutul, Întâiul-Născut din morți ca să fie El Cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinătatea și prin El pe toate-ntru El să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, pace făcând prin el, prin sângele crucii Sale*” (Col.1,15-20). Textul acesta este de-a dreptul fascinant, dacă putem spune așa, deoarece în primul rând ne prezintă pe Mântuitorul Iisus Hristos ca și chip al lui Dumnezeu, prin faptul că prin întrupare, El, Fiul lui Dumnezeu, consubstanțial cu Tatăl ceresc și cu Duhul Sfânt, coboară în lume și intră în starea noastră, ia trup omenesc devenind o persoană istorică bine definită, care se lasă văzută de către oameni. În El și prin El, oamenii Îl văd pe Dumnezeu Tatăl, deoarece Mântuitorul a spus: „*Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl*” (In.14,9). Fiul este chipul Tatălui. Pe Dumnezeu și realitatea Lui îl vedem atunci când îl vedem pe Fiul la Sfânta Liturghie și simțim prezența Lui. Pe Dumnezeu Tatăl îl vede lumea, fiindcă Fiul e ușa ce duce la Tatăl, dar este și ușa prin care Dumnezeu Tatăl vine în lume. Sfântul Apostol Pavel continuă și spune : „*pentru că întru El au fost zidite toate...*”(Col.1,16)”. Întru El, adică prin El, Dumnezeu Tatăl crează lumea văzută și nevăzută. Toate prin El și pentru El s-au zidit, adică e vorba de lumea văzută ca Împărăția lui

⁴³⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol III, Ediția II, Ed. IBMBOR, București, 1997, pp. 26-57.

Dumnezeu, o împărăție creată prin Fiul, dar și pentru Fiul, pentru că Împărăția inițială s-a îndepărtat de la sensul ei original. Cea mai frumoasă parte din această expunere ne arată că El este mai înainte decât toate. Sigur, El nu este o creatură, nici o existență oarecare, ci Cel prin care se creează și se țin toate într-o existență specială prin El. Nu de puține ori, Mântuitorul Iisus Hristos a spus că este Capul Trunchiului ce unește toate într-o Sine și le ține unite în acest fel. Cu ocazia unei parabole în care vorbește despre faptul că El reprezintă piatra din capul unghiului, fiindcă aceasta este cea care ține legătura dintre doi pereți: *“Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului, de la Domnul s-a făcut aceasta și minunată este în ochii noștri”* (Mt. 21,42). Aici se face referire la faptul că o piatră ce este pusă peste un colț, are rolul de a uni cei doi pereți și constituie puterea specială ce unește mai multe realități. El este cel ce le ține pe toate împreună ca și cap al Bisericii. El le împacă pe cele dispersate, fiindcă le ține pe toate într-o Sine. Altfel, acestea ar aluneca spre neființă. Toată creația este ținută de Logosul divin, fiindcă ea are o tendință spre aneantizare, de aceea spunem că El este realitatea supremă care dă echilibru existențial întregii lumi. Datorită faptului că logoi-urile – *„cuvintele ce stau la baza lumii acesteia”* – au o înrudire cu El, sunt cuvintele Lui, puterile Lui. Din acest motiv, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că: *„Rațiunea este multe rațiuni și rațiunile cele multe sunt o Rațiune”*. După procesiunea binevoitoare, făcătoare și susținătoare spre fapte, Rațiunea cea una e multe rațiuni, iar după referirea și pronia care le întoarce și le călăuzește pe cele multe spre Unul, ca spre obârșia lor sau spre centrul liniilor pornite din El, care are în Sine de mai înainte începuturile lor și le adună pe toate, rațiunile cele multe sunt una”⁴³⁹.

Prin aceasta înțelegem că lumea este o adunare de rațiuni sau cuvinte ale Rațiunii (Cuvântului) supreme, pe care El (Logosul Divin, Fiul lui Dumnezeu) le ține pe toate într-o existență și nu le dă voie să se dezintegreze. În acest sens, El este capul creației și le ține într-o existență prin El însuși într-un mod cu totul special.

⁴³⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, p. 84.